

Báthory Gábor és Bethlen viszonya a két oláh vajdasághoz.

Erdély a XVI. század elejétől a XVII. század végéig állandóan kisebb-nagyobb befolyást gyakorolt a szomszédságában fekvő két oláh vajdaság fölött, melyeknek vajdái természetszerűleg Erdélyhez vonzódtak, hogy ha már függetlenségüket nem is tudják megőrizni, legalább életüket mentse meg a törökkel szemben. Erre utalta őket, különösebben a havasalföldi vajdákat, Erdély fekvése is, mert a kis Erdélynek uralkodó helyzete volt a havasalföldi síkság fölött. Viszont Erdélyre nézve is igen fontosak voltak a vajdák politikai állása és cselekedetei, és ezeket az erdélyi fejedelmek mindig is figyelembe vették.

Természetesen addig, míg Erdély véglegesen meg nem alakult, míg be nem következett a tényleges különválás, az erdélyi fejedelmek nem fordíthattak kellő gondot a két szomszédos ország helyzetére, mert Erdélynek erejét azon küzdelmek fogyasztották, vezérférfiainak figyelmét azon akadályok foglalkoztatták, melyekkel a különválás, az önállóság kivívásáért kellett megküzdeniök. Midőn azonban Erdély szervezésének nagy akadályai le voltak győzve, hozzá fogtak a fejedelmek, hogy egy olyan erős, hatalmas országgá tegyék Erdélyt, mely magába foglalja a szomszédos államokat is, első sorban a két oláh vajdaságot.

Báthory Zsigmond volt az első, a ki hatalma alá hajtotta az oláh vajdákat, erős hitlevélen alapuló hatalmával rendelkezvén fölöttük, majd Báthory Endre kísérli meg követni elődje példáját, azonban jámbor hitével saját vesztét sem látja, belemegy a Mihály vajda által ravaszúl font hálóba, helyébe pedig újra Zsigmond kerül, de Zsigmond fejedelem már nem tudja megállani helyét, melyet Székely Mózes foglal el, azonban ő is elbukik.

Az új fejedelem, Boeskey szintén sokkal kevesebb ideig uralkodott, minthogy újra megvalósíthatta volna azokat a terveket, melyek a két oláh vajdaság behódoltatását célozták s a melyek Báthory Zsigmond uralkodása alatt testet öltöttek. Utódja, Rákóczy Zsigmond beteges, öreg ember volt, a ki inkább barátságban akart élni a vajdaságokkal, mintsem hogy főnhatósági joga elismertetéséért háborúba keveredjék. A fejedelem maga is érezte, hogy a kormányzás terhei meghaladják erejét s ezért, másfelől meg nem akarván polgárháborút előidézni a heves és trónra vágyó Báthory Gáborral szemben, az országra minden oldalról tornyosuló veszedelmek elhárítása, a béke érdekében lemondott a fejedelemségről.

A Rákóczy lemondásával megüresedett fejedelmi székre az összegyűlt rendek *Báthory Gábort* választották meg. Alig foglalta el a fiatal, tetterős Báthory Gábor a trónt, azonnal a két oláh vajdaság felé fordította figyelmét, fiatal kora daczára helyes tapintattal fogván föl Erdélynek helyzetét a vajdaságokkal szemben, melyekben Erdélynek a befolyása Báthory Zsigmond óta folyton csökkent, a hűbéri viszony pedig teljesen meglazult. Erre különben már a választási föltételek is ösztönözték, melyekben a rendek kimondották, hogy „az két Oláhországgal is az jó szomszédságot megoltalmazza”,¹ mert a vajdák kétszínű politikája következtében Erdély több ízben szenvedett kárt. A fejedelem épen ezért biztosítani akarta az országot s ezt úgy remélte elérni, ha a régi hűbéri viszonyt állítja helyre. Hogy mily buzgalommal foglalkozott e tervvel, mutatja az is, hogy a tanácsosaival tartott első értekezlete is a havasalföldi viszonyokra vonatkozott.

A fejedelemnek az volt a célja, hogy fölújítva azt a viszonyt a két vajdasággal, mely Báthory Zsigmond idejében fönnállott, hogy Erdély fősége alá vonva Havasalföldet és Moldvát, egy erős államot alkosson, de nem a török ellen, mint Zsigmond, hanem azért, hogy annál nagyobb tekintélye legyen, midőn a lengyel korona után fog nyulni, a mi életének vég-

¹ Báthory G. választási föltételei. Szilágyi, Erdélyi Országgyűlési Emlékek. VI. kötet. Törvények és okiratok 90. l.

ezélja volt. Tervéhez természetesen szükséges volt az, hogy a két Oláhországban olyan vajdák legyenek, akik teljesen tőle függenek és akikre terve végrehajtásában mint biztos eszközökre számíthasson. De az akkor uralkodó havasalföldi vajda, Radul nem látszott olyannak, aki tartósan híve lehetne a fejedelemnek, mert folytonosan változtatta politikáját. Ezt a vajdát tehát el kellett távolítani Havasalföld vajdai székéből.

A kétszínű politikát folytató Radul megbuktatására sohasem volt kedvezőbb alkalom, mint akkor; a prágai udvartól el volt zárva, mert az uralkodó házban Rudolf és Mátyás között meghasonlás keletkezett; a porta pedig már eddig is rossz szemmel nézte Radul politikáját és nem bánta, ha az erdélyi fejedelem elűzi, vagy ha helyes útra téríti az ingadozó vajdát; a moldvai vajda, Mogila Konstantin meg éppen örvendett volna, ha gyűlölt szomszédjától megszabadul; ezenkívül saját boérjai sem szerették, tehát nem lett volna nehéz elmozdítani Radult, kinek már az utódja is ki volt jelölve Kamarás Mihály havasalföldi boér személyében, ki akkor néhány bujdosó társával Brassóban tartózkodott.

Mielőtt a fejedelem belement volna terve megvalósításába, teljesen tisztában akart lenni a helyzettel. Ezért felvilágosítást kért Weiss Mihály brassai polgártól, ki a havasalföldi ügyeket és Radulnak a helyzetét is a legalaposabban ismerte. Weiss azonban azt válaszolta, hogy nem tartja tanácsosnak Radul megtámadását, mert igen erős és gazdag, ezenkívül igen ravasz, tehát nagyon nehéz volna leverni. Ugyanakkor Piskóti Balázst meg titokban Moldvába küldi Báthory, hogy megtudakolja a vajda véleményét. Jassyban nagyon megtetszett a terv s a vajda készséggel ajánlkozott, hogy segíteni fogja a fejedelmet Radul ellen, sőt Kamarás Mihálynak, a trónkövetelőnek 4000 forintot, lovat és egyéb ajándékokat is küldött.¹

Weiss véleményét a moldvai vajda izenete háttérbe szorította s a fejedelem elhatározta, hogy Radullal szemben érelyesen fog föllépni, minthogy azonban az országgyűlés tudta és

¹ Weiss naplója. Trauschenfels: Deutsche Fundgruben etc. III. k. 1860. Brassó, 200. l.

beleegyezése nélkül nem indíthatott hadjáratot, összehívta a rendeket (1608. máj. 15.) A rendek Radul megbuktatásának tervét beható megfontolás alá vették, hosszasan vitatkoztak e kényes és mindenesetre kockázattal járó ügy fölött, végre arra az eredményre jutottak, hogy nem tanácsos a békés és barátságos viszonyt megzavarni egy bizonytalan hadjáratral, hanem küldjenek követtséget Radul vajdához és követeljék tőle a hitlevél kiállítását, mint az előző fejedelmek alatt gyakorlatban volt, ismerje el a vajda Erdélynek főnhatósági jogát, mert ellenkező esetben haddal fogják kényszeríteni rá.

A fejedelem noha csak részben érte el célját, a mennyiben Radul megtámadása csak föltételes volt, belenyugodott a rendek válaszába s követet küldött a havasalföldi vajdához. Radul látva, hogy minden oldalról veszély fenyegeti, mindenfelől ellenség veszi körül, hajlandó volt boérjaival együtt a felszólításnak engedelmessé válni s a régi viszonyt felújítani. 1608. máj. 31.-én tette le a vajda boérjaival együtt a hűség esküt a szövetségre, melynek pontjait nem ismerjük, de annyi bizonyos, hogy nem újult meg a fejedelem és a vajda között a hűbéri viszony, hanem csak védő- és daczszövetség jött létre, melynek, úgy látszik, egyik pontja az volt, hogy a bujdosó boérok fogassanak el, mert Radul kívánságára az Erdélyben tartózkodó havasalföldi bujdosók mind elfogattak s kettőt kivéve, a többi mind kiszolgáltatták a vajdának, köztük Kamarás Mihályt is.¹

Miután Báthory Gábor Havasalföld felől biztosította magát, Moldvára fordította figyelmét, annyival is inkább, hogy Mogila Konstantin moldvai vajdára csak addig számíthatott biztosan, míg a vajda ellenségével, Radullal ki nem békül, minthogy pedig most szerződés jött létre közöttük, a fejedelem biztosítani akarta magát Moldva felől is. Báthory, ki a Radul vajdával való kibékülést csak a körülményektől előidézett fegyverszünetnek tekintette, sietett a moldvai vajdával szorosabb szövetséget kötni; ez sikerült is, mert a moldvai vajda és boérjai 1608. július 18-án letették az esküt és kiállították az aláírásaikkal ünnepélyesen ellátott okíratot.²

¹ Weiss naplója 201. l.

² Közölve Weiss naplójában 204—205. l.

A hitlevélben a vajda megesküszik, hogy Báthory Gáborhoz és országához mindig hű lesz, barátjainak barátja, ellenségeinek ellensége fog lenni, teljes erejével arra fog törekedni, hogy a fejedelem javát munkálja, ha pedig a fejedelemnek szüksége lesz segítségére ellenségei ellen, kötelezi magát a vajda, hogy azonnal küldeni fog elegendő segítő csapatot. Igen érdekes a hitlevél utolsó pontja, mely egyetlen egy hitlevélben sem található meg ezen oklevelen kívül, mely azt mutatja, hogy maga Báthory Gábor sem hitte, hogy magasra törő terveit mind megvalósíthatja és hogy mindvégig nyugodtan kormányozhasson országában. Ugyanis az utolsó pontban a vajda megígéri, hogy ha a fejedelemnek menekülnie kell országából, mind őt, mind híveit szívesen fogadja s gondoskodni fog számukra illő ellátásról. A hitlevelekben az előfordúl igen gyakran, hogy a fejedelem biztosítja a vajdát esetleges menekülése idejére, de viszont nem: ez az egyetlen hitlevél, melybe azt is felvették. A hitlevélben nincsen megemlítve, de a vajda azt is megígérte, hogy 8000 forintot küld ajándéknak a fejedelemnek, a mivel megtette az első lépést Erdély főségének elismerésére. Ez a 8000 forint azonban nem volt rendes évi adó, hanem csak ajándék (munus) s azt bizonyítja a hitlevél is, mely nem hűbéri viszonyra mutat, hanem csak kölcsönös biztosító levél arról, hogy veszedelem esetében megsegítik egymást. Ilyen tartalmú hitlevél után nem lehet azt következtetni, hogy az említett összeg állandó évi adó lett volna, a mint néhány író föltünteti. Megczáfolja ezt az a körülmény is, hogy egy év múlva a vajda megküld 2000 forintot, a többire azonban haladékat kér, a mit nem tehetett volna meg, ha a 8000 forint évi adó lett volna. Hiszen a fejedelem sem egyezhetett bele ilyen adófizetésbe, mely szerint évek lefolyása alatt sem kaphatta volna meg egy évi adóját.

Báthory értesülvén a szerződés megkötéséről, 1608. aug. 9-ikére részgyűlést hirdetett, melynek főtárgya a moldvai vajdával kötött szövetség elfogadása volt. A rendek összegyűltek a kitűzött időre, de a moldvai követség késett; minthogy pedig a rendek nem maradhattak sokáig együtt, minden nemzetből 8—8 bizalmi férfiút választottak s kötelezték a megyék főispán-

jait is, hogy várják be a követeket, kik a gyűlés után meg is érkeztek a fentemlített hitlevéllel és uruk üdvözlétével, melyre a fejedelem Petki által küldött viszönüdvözlétet.

Azonban a jó viszony nem volt tartós, megbontotta a moldvai vajda azzal, hogy az ígért 8000 forintot többszöri sürgetés daczára sem fizette meg, mire a különben is heves fejedelem fölbosszankodott és elhatározta, hogy a szerződést fölbontja. Weiss Mihály 1609 juniusában megbízatást kap a fejedelemtől, hogy a vajda hitlevelét vigye vissza és kérje el a fejedelmét. Weiss Mihály el is indult Brassóból s junius 10.-én már a moldvai vajda előtt volt, előadva a fejedelem kívánságát, egyszersmind kijelentette, hogy a fejedelem ezután is jóakaró szomszédja fog lenni csak „kötelesség alatt nem akar lenni, mivel-hogy Erdély Moldvának ennekelőtte való időkbén soha nem is volt kötelesc”.¹ A vajda azonban nem akarta teljesen megszakítani a fejedellemmel való összeköttetését, el akarta simítani a kényes dolgot s igyekezett kiengesztelni a fejedelmet; megújította ígéreteit és a hitlevelet nem akarta visszaadni, mire Weiss Mihály letette a vajda asztalára a vajda hitlevelét s ott hagyva, visszatért. Mogila Konstantin vajda erre megijedve, nem sokára követet küldött (1609. nov.), a ki egy szép paripát, kutyákat hozott ajándékba a fejedelemnek és elhozott 2000 forintot a vitás 8000 forintból, ígérve, hogy rövid idő alatt a hátralevő részt is el fogja küldeni. De Báthoryt nem lehetett olyan könnyen kiengesztelni; a fejedelem elfogadta ugyan az ajándékba hozott lovat és kutyákat, a pénzt azonban visszautasította és a követet letartóztatta, hogy így kényszerítse a vajdát a hitlevél visszaküldésére.

Báthory Gábor ez erőszakossága, általában nagyratörő politikája, szenvedélyes jelleme mindenfelé ellenségeket támasztott. Legnagyobb ellensége a bécsi udvar volt, mely nagy reményeket fűzött Báthory fejedelemségéhez, azt hívén, hogy benne megtalálják Báthory Zsigmond politikájának folytatóját s meg voltak győződve, hogy ő majd ismét egyesíteni fogja az alduimai államokat a magyar király fősége alatt. Az udvar azonban

¹ Weiss naplója 207. l.

nagyon esalatkozott, mert Báthory Gábor akart ugyan szövetséget létesíteni a két Oláhország és Erdély között, de nem a bécsi udvar, hanem a saját fősége alatt, hogy erre a szövetségre támaszkodva, könnyebben elérhesse a lengyel koronát.

A fejedelem terve azonban nem tetszett az oláh vajdának, kik féltették önállóságukat Báthory politikájától. Radul havasalföldi vajda különben is a Habsburg-ház teremtménye volt, ennél fogva a német politikához hajlott; Báthory Gábornak ugyan hűséget esküdött, de azért állandó összeköttetésben állott a bécsi udvarral, hová igen ellenséges indulatú leveleket írt a fejedelem ellen. 1609. májusában Radul már ismét fölajánlotta hűségét II. Mátyásnak három föltétel alatt, melyekben a török ellen akarta biztosítani magát.¹

Épen így gondolkozott a moldvai vajda is, kit a fejedelem mélyen megsértett, midőn visszaküldötte a hitlevelet s letartóztatta a vajda követét. A vajda ilyen körülmények között belátta, hogy a heves, erőszakos fejedelem törekvése reá nézve káros s ezért készségesen sorakozott Báthory Gábor ellenségei sorába, miután egy második követsége s újabb lóajándéka sem engesztelte ki a haragvó fejedelmet. Báthoryt Weiss sem tudta békés kiegyezésre bírni, pedig a moldvai vajda ugyancsak ösztönözte erre, sőt még fényes ajándékokat is küldött Weissnak, csak-hogy a béke útját egyengesse,² de Báthory nem akart lemondani tervéről s így minden békítési kísérlet hiábavaló volt.

Észrevették a havasalföldi bujdosó boérok is a fejedelem szándékát, kik (1609. jul. 25.-én) Báthory Gáborhoz fordúlnak, hogy segítsen nehéz helyzetükön, eszközölje ki, hogy békében haza mehessenek s ott nyugodtan élhessenek, mert most „az boérok, az kiknek kezekben hatta volna az országot, hogy ezek főképen mint magok hazáját oltalmaznák, mindenek ellen, ők pediglen sem Istent, sem hazájoknak megmaradását nem gondolják meg, hanem az nagy henyélésben mind fejedelmestől vadnak mindéltigh... az országnak boirit le kezdték vágni

¹ Daróczy Ferencz jelentése. Darócz, 1609. május 13. Erd. Orszgy. Eml. VI. k. Törv. és okir. 131. l.

² Iorga: Studii și documente etc. București, 1902. IV. k. Legăturile principatelor române cu Ardealul LXXVII. l.

marhájakért, gazdagságokért...“ kéri tehát a fejedelmet, hogy „minden szorgalmatos gondviselését fordítsa arra az országra“, mert ha „az pagánság kezében“ jut, Erdélyre nézve is veszedelmes lesz. Kéri a fejedelmet arra is, hogy Simont tegye Havasalföld vajdájává.¹

Azonban a fejedelem még nem teljesíthette e kérését, nem támadhatta meg Radult, mert a magyarországi ügyek teljesen lefoglalták. Ugyanis II. Mátyás és a magyar párt arra törekedett, hogy szorosabb viszonyt létesítsen az anyaország és Erdély között, hogy a magyar koronához tartozónak ismeressék el Erdély, haesak névleg is. Már javában folytak az alkudozások, midőn egy váratlan esemény, a Kendy-féle összeesküvés megzavarta azokat. Az összeesküvést azonban, mely a fejedelem élete ellen irányult, még idejekorán felfödötték, mire Báthory Kendyt és még néhány társát megnótáztatta, kik azután Magyarországra menekültek s ott meg akarták akadályozni a kiegyezést, a mi annyival is inkább sikerülhetett, mert maga II. Mátyás is pártfogásába vette Kendyt s az erdélyi fejedelem-ségbe akarta juttatni.

Ilyen körülmények között Báthory nem akart többé a magyarországi békülésre gondolni, hanem a saját megerősítésére fordította minden figyelmét s hadi készülétekhez fogott, hogy esetleges támadás alkalmával készen legyen. Épen kapóra jött az oláh vajdák közeledése, kiknek követei 1610. júliusában Kolozsvárra érkeztek, hogy a meglazult viszonyt, a mennyire lehet, megjavítsák. A fejedelem ki is egyezett velük, Konstantin moldvai vajda követének átadta a Weiss Mihály útján visszakövetelt szerződési okíratot, a vajdától meg, melyet Weisstől haza küldött volt, visszahozatta Moldvából.² Úgy látszik, hogy a jó viszony teljesen helyreállott, mert már 1610. aug. 25.-én megérkezett a kért moldvai segítség, sőt csakhamar Havasalföldről is érkezett egy 3000 főnyi hadsereg, minthogy azonban időközben megkötötték az egyezséget Kassán, a fejedelem visszaküldötte a segítő hadakat.

¹ Hurmuzaki E.: Documente privitoare la istoria Românilor. București. IV. k. 1. rész. 417—418. l.

² Szilágyi S.: Báthory Gábor fejedelem. Pest, 1867. 95. l.

A veszedelem azonban korántsem szűnt meg, mert Kendy nem nyugodott, minden áron el akarta nyerni az erdélyi fejedelemséget; tervének megnyerte a lengyeleket is, kik aggódva nézték Báthory politikáját, félve, hogy az esetleg megerősödő szomszéd fejedelem hatalma veszélyt fog hozni Lengyelországra is. Kendy a két Oláhországba is küldött követeket, hogy megnyerje magának a vajdákat, kik közül Radulra biztosan számított, mert Radul már annyira elpártolt Báthorytól, hogy 1610. júliusában a lengyel királynak esküszik hűséget.¹ Ugyanakkor a moldvai követek is megjelentek a lengyel udvarban, hogy megbeszéljék a tervet, de Konstantin moldvai vajdára nem számíthattak biztosan és ezért elhatározták, hogy ha nem csatlakozik, elűzik és Miresét, a Cercel Péter fiát ültetik a vajdai székre.

A fejedelem azonban Sarmasági árulása folytán értesült az ellene titokban készült szövetségről, az oláh vajdák összeköttetéseiről s elhatározta, hogy nem várja be a veszélyt, hanem megelőzi; halasztásra nem volt idő, ezért gyorsan eselekvéshez fogott. Meg kellett erősítenie trónját s ezt csak úgy érthette el, ha a két oláh vajdát hűbéri viszonyban magához kapcsolja és a folytonosan Bécshez hajló szászokat megtöri.

Legközelebbi veszélyes ellensége Radul, havasalföldi vajda volt, ki a szászokkal, különösen Brassóval szoros összeköttetésben volt, tehát reá készült az első csapást mérni. Mint-hogy a havasalföldi vajda „igen ezigán“ volt, a fejedelem is ravaszsághoz folyamodott, s mialatt hadait gyűjtötte, folytonosan járatta követeit Radulhoz, hogy biztosítsák jóindulatáról és barátságáról.

Báthorynak, hogy teljesen biztosítsa magát, mielőtt Radult megtámadta volna, a szászokkal kellett végeznie, nehogy azok hátba támadják, midőn Havasalföldön hadakozik. Terve sikerült is, mert a szászok legerősebb városát, Szebent egy váratlan támadással elfoglalta. A szászoknak e gazdag és legjobban megerősített városát elfoglalva, megtette az első lépést hatalma növelésére, mert ebből a szinte bevehetetlen városból nemesak

¹ Iorga i. m. LXXX. I.

Erdély fölött parancsolhatott, hanem a két oláh vajdaság, különösen Havasalföld fölött is. Innen könnyen fékezhetette a szászokat s nagy erőt kölesönözhetett a Havasalföld ellen indítandó hadjáratának is. Szeben elfoglalása után már nyugodtan indulhatott Havasalföld ellen, melynek vajdája szintén nem sejtett semmit.

1611. januárius havának első napjaiban érkezett az erdélyi sereg Havasalföldre, teljesen váratlanul, hogy Radult meglepesse és foglyúl ejtse. Ez azonban nem sikerült, mert Weiss Mihály brassói tanácsos, a ki nem rokonszenvezett e hadjáratral, mely Szeben eleste után Brassó és a szászok kiváltságainak megsemmisítését is maga után vonta volna a sikerek után, titokban értesítette Radult, hogy mi készül ellene Erdélyben.¹ Erre a vajda összeszedvén kincseit Moldvába, majd Lengyelországba menekült, védelem és fő nélkül hagyván hátra az országot, melyet a hajdúk széltében-hosszában dúltak, roppant nagy zsákmányt rabolva össze.

Báthory Gábor tehát nem érte el teljesen célját, mert Radult nem tudta elfogni, de az országot mégis hatalma alá hajtotta s fölvette a „Havasalföld fejedelme“ czímet; maga Báthory sem gondolta, hogy ilyen könnyen elfoglalhassa Havasalföldet, mert jól ismerte Radul ravaszságát és vitézségét. Az ország meg volt hódítva, most arra kellett törekednie, hogy meg is tartsa azt, ez pedig a porta akaratától függött. A fejedelem tehát Tergovistból azonnal fényes küldöttséget menesztett a portára, előterjesztvén Radul megtámadásának igazi indító okait és annak szükségességét; egyúttal engedélyt kért Moldva megtámadására s arra is kérte a szultánt, hogy a havasalföldi vajdaságba öcsesét Báthory Andrást, a moldvaiba pedig Istvánt helyezze.

A szultán tudomásul vette Radul elűzését, kire már úgy is rossz szemmel nézett, de már abba nem akart beleegyezni, hogy a havasalföldi vajdaságot Báthory András kapja, mert így a fejedelem igen nagy hatalomra tett volna szert, hanem a

¹ Mika S.: Weiss Mihály. Magyar Tört. Életrajzok. IX. évf. Budapest, 1893. 119. l.

Konstantinápolyban nevelkedett Michne Radult nevezte ki vajdává, a moldvai hadjárattól meg egyenesen eltiltotta, mire Báthory Gábor visszavonúlt Erdélybe, egy kis őrséget hagyva hátra Bethlen Gábor vezérsége alatt.

A fejedelem hazatérve, nem hagyott fel hadikészületeivel, mert tudta, hogy havasalföldi hadjáratának következményei nem maradnak el; tudta azt is, hogy Radul és Konstantin vajda között szövetség van. Báthory tehát elhatározta, hogy gyors támadással a moldvai vajdát is megfosztja országától. A szebeni országgyűlés (1611. ápr. 23—30.) el is rendelte a hadfelkelést Moldva ellen, de erre nemsokára más rendeltetés várt, mert a veszély közelebb volt, mint ahogy a fejedelem hitte, mivel ellenségei meg akarták semmisíteni közös támadással.

Ugyanis a havasalföldi események ilyen alakulásába Radul nem tudott belenyugodni, hanem mindent elkövetett, hogy trónját visszafoglalhassa. Első sorban II. Mátyáshoz fordul, ki megújítja vele (1611. febr. 20.) és a moldvai vajdával (febr. 28.) a régi viszonyt, mely szerint Mátyás megvédelmezi őket Báthoryval szemben, viszont ők azonnal megindúlnak egész haderejükkel Báthory ellen, mihelyt szükség lesz rá.¹ Radul a szövetség megkötése után csakhamar, már 1611. májusában Havasalföldre tört s leverve az ott levő csekély számú magyar csapatot, Michnet elűzte.

Ez az új fordulat nagy hatással volt az erdélyi elégületlenekre is, kik közül legelőször a szászok, élükön Brassóval, illetőleg Weiss Mihályval, törekedtek arra, hogy a fejedelmet megbuktassák. A terv az volt, hogy Radul vajda II. Mátyással, a magyarországi urakkal, az erdélyi bujdosókkal és elégedetlenekkel egyetértve egyszerre támadjanak, a vajda délről, a magyarországiak északról törjenek Báthory ellen.

De ezek a készülődések nem kerülték el a fejedelem figyelmét, ki megtette a szükséges lépéseket, hogy megghiúsítsa ellenségeinek tervét. Junius hó elején (1611.) követet küldött a portára, hogy panaszt tegyen Radul visszatérése és Michne elűzése miatt, továbbá, hogy Konstantin moldvai vajda letevését

¹ Hurmuzaki. Documente etc. IV. K. 1 r. 429—32.

kieszközölje s az oláh vajdákat segítő lengyelek ellen segítséget kérjen. A követ azonban nem nagy eredményt ért el, mert a porta II. Mátyás, a szászok követei és a Radul részére megnyert francia követ közbenjárására nem akart mélyen belebocsátkozni a viszályokba csak a budai basát útasította, hogy kísérje figyelemmel a dolgok fejlődését s ha szükségét látja, segítse meg a fejedelmet.¹

Ezalatt Báthory szorgalmasan gyűjtötte hadait s előcsapatait Nagy András hajdúkapitány vezérlete alatt előre küldötte a Barcaságba, hogy az esetleges kisebb támadásokat visszaverjék. De Nagy András megvesztegettetvén a brassóiaktól, visszavonult, még pedig olyan úton, hogy ne is találkozzék a fejedelem hadával, ki most magára hagyatva, vonult a nyílt lázadásban álló Brassó megfenyítésére.

Brassó ostroma azonban elmaradt, mert Radul, kivel a brassóiak Weiss Mihály tanácsára szövetséget kötöttek, a város segítségére sietett Havasalföldről. A fejedelem a töröcsvári szorosnál várta a vajdát, de Radul nem ott jött be, hanem meglepni akarván a fejedelmet, egészen járatlan úton rontott be Erdélybe s (1611.) július hó 9.-én megütközött az erdélyi sereggel a brassói papírmalom alatt. Az ütközet elején a fejedelem hadai győztesen nyomultak előre, s a vajda gyalogjaiban nagy kárt tettek, már azt hitték, hogy a csatát meg is nyerték, mert Radul maga is visszaszaladt, az erdélyi had pedig a zsákmányoláshoz fogott, a midőn hirtelen előrontottak a papírmalom mögé elrejtett csapatok s reá zúdulva az elszéledt csapatokra, annyira megzavarták azokat, hogy a csatarend teljesen felbomlott és a sereg futásnak eredt.

Az ütközetből a fejedelem maga is alig tudott elmenekülni üldözői elől Szebenbe, hova megérkezvén, megtette a szükséges intézkedéseket, felszólította a városokat és a megyéket is, hogy hadaikat ültessék föl és siessenek a kijelölt helyekre. De Radul vajda nem vette üldözőbe a fejedelmet, hanem megállott, hogy bevárja a moldvai és lengyel csapatokat, meg a magyarországi hadak bejövetelét.

¹ Szilágyi: Báthory Gábor, 134. l.

Forgách Simon csakhamar meg is érkezett (1611. aug. 4.) Szeben alá a magyarországi segítő csapatokkal, mire a vajda is Szeben felé indult s úgy látszott, hogy Báthory Gábor fejedelem közel áll a bukáshoz.

Azonban Báthory Gábort nem lehetett olyan könnyen megbuktatni, mint ahogyan a szövetségesek gondolták, nem engedhette ezt a porta sem, melynek hatalmi állása forgott koczán a Báthory bukásával s azzal, ha Erdély II. Mátyás hatalma alá jut. Epen ezért, noha a fejedelem nem volt kedvelt személy a porta előtt, a szultán mégis küldött Serban Radul ellen egy sereget, mely azalatt, míg a vajda Brassónál az erdélyi fejedelemmel harezolt, elfoglalta Havasalföldet s Michne Radult helyezte vissza a vajdai székbe.

Igy a fejedelem megmenekülvén Radul veszedelmes szomszédságtól, hozzáfogott, hogy a hadjárat alatt megbomlott viszonyait rendezze. Első sorban is Forgách ellen fordult s a töröktől nyert segítő csapatokkal ki is üzte Radul vajdával együtt, majd a szászok lázongását akarta megfékezni, melynek főfészke Brassó és főintézője Weiss Mihály brassói tanácsos volt.

Ebben a szándékában a fejedelmet azonban egy teljesen váratlan fordulat, a Géczy András árulása, egy ideig visszatartotta. Ugyanis Géczy, kit 1611. őszén Báthory a portára küldött, a fejedelem ellenségeitől megvesztegettetve, a Báthorytól kapott portai ajándékokat épen a fejedelem ellen használta föl, s kivitte, hogy a szultán elhatározta az előtte különben sem rokonszenves Báthory Gábor letételét és a fejedelemséget ropant súlyos föltételek alatt Géczynek ígérte. Pedig kevéssel előbb még annyira jól állott Báthory ügye a portán, hogy a divánban egész komolyan tanácskoztak a fejedelemnek egy ajánlata fölött, melyben azt ígérte, hogy ha a két Oláhország adójának a felét neki adják és a két vajdát alája rendelik, megfelelő török segítséggel, elfoglalja Magyarországot Pozsonyig s Boeskay idejét helyreállítja.¹

A porta részéről fenyegető veszélyre Báthoryt Michne Radul, az új havasalföldi vajda is figyelmeztette, ki Báthoryval jó

¹ Szilágyi: Báthory Gábor, 184. l.

viszonyban volt s intette, hogy engesztelje ki a szultánt vagy egyelőre vonuljon félre a szultán haragja elől; egyszersmind tudósítja a fejedelmet, hogy „parancsai” szerint a fejedelem követét tovább küldötte, minthogy ez kötelessége volt, mint a fejedelem „szolgájának”, továbbá védekezik, hogy csak kényszerűségből engedett a szultán parancsainak, hogy Géczy mellé hadat adjon, mert ő továbbra is híven fogja szolgálni a fejedelmet.¹

De Báthory nem engedett a vajda figyelmeztetésének, hanem megtette a szükséges hadi készüléteket, annyival is inkább, mert értesült, hogy Géczy csak kisebb sereggel jön s a havasalföldi vajda is késleltette a segítségadást, a szultán egyenes parancsa ellenére.

Géczy csakugyan be is küldött Erdélybe egy kisebb csapatot, mely 18 törökből és 200 ráczból állott, rövid idő múlva maga is bejött kisebb török kísérettel, melyhez a szultán újabb sürgető parancsa folytán Michne havasalföldi vajda is csatolt mintegy 2000 főnyi hadat, de ez nagyon fegyelmezetlen volt s már négy nap múlva, a vajda titkos intézkedései következtében, visszatért Havasalföldre, Brassóban hagyva Géczyt csekély seregével.²

A fejedelem nem habozott sokáig, hanem hadát megindította a pártütő Brassó és Géczy ellen, ki ezalatt Weiss Mihály támogatásával, nagyobb zsoldos hadat gyűjtött össze. 1612. október 14-én volt a döntő ütközet Földvár mellett; Géczy nem akart megütközni, kiesinyelvén seregének erejét, de Weiss nem tágitott s csatarendbe állította a hadat a fejedelem seregével szemben. Azonban a szedett-vedett zsoldos had nem tudott megállani a fejedelem serege előtt, hanem már az első rohamra megfutott. Géczy elvesztette a csatát s csak nagy nehezen tudott Brassóba menekülni, Weiss Mihály pedig a harcstéren esett el s ezzel bevégződött az a hadjárat, melynek célja az volt, hogy Báthoryt megbuktassák és Géczyt emeljék a fejedelmi székre a porta beleegyezésével.

¹ Iorga i. m. CV. lapon közli Michne Radul levelét.

² E. O. E. VI. k. 64 l.; Szilágyi: Báthory G. 201. l.

Géczy e veresége után sem nyugodott, hanem követségeket küldött a portára, hogy új segílyt kapjon, azonban a szultán erre nem volt hajlandó, sőt meghagyta Brassó városának, hogy béküljön ki a fejedelemmel, de egyúttal a fejedelmet is figyelmeztette, hogy éljen békességben alattvalóival. Báthory azonban a török csauszt elutasította (1613. jan.) s a szultánról is megvetőleg nyilatkozott, mert már ekkor készen voltak a feltételek, melyek alatt II. Mátyással kiegyezett.

Báthory e lépése még inkább megerősítette a szultánt abban a szándékában, hogy Báthoryt mégis csak meg kell fosztani az erdélyi tróntól, amire a fejedelem ismét a portához fordult, remélve, hogy a II. Mátyással folytatott eredményes alkudozásai következtében a szultán is hajlandó lesz a kibékülésre; ezért (1613) április vége felé követséget menesztett Konstantinápolyba.

Néhány nappal utóbb megnyílt a szebeni országgyűlés is (május 14.), melynek főtárgya a brassóiakkal való kiegyezés volt, a mi sikerült is; ugyanezen gyűlés tartama alatt megjelent a havasalföldi vajda, Michne Radul követe is, hogy a fejedelemmel a szövetséget megújítsa.¹ Úgy látszott, hogy Báthory Gábor ismét visszanyerte régi erejét s az ország is annyi küzdelem után végre békés, nyugalmas életet élhet. De ez a nyugalom csak pillanatnyi volt, a fejedelem látszólagos ereje is csakhamar elenyészett, Bethlen Gábor föllépése következtében.

Ugyanis a fejedelem és mondhatni leghívebb embere, Bethlen Gábor között meghasonlás keletkezett, melynek oka az volt, hogy Bethlen nem helyeselte a fejedelemmel Bécshez hajló politikáját, a fejedelem pedig szeszélyes magaviseletével egészen elidegenítette Bethlent.

Bethlen meg akarván akadályozni a törökkel való szakítást, megírta a temesvári basának Báthory szándékát, de ez a levél a fejedelem kezébe került s Bethlennek menekülnie kellett. A szultán kegyesen fogadta Bethlent és elhatározta, hogy Báthoryt leteszi a fejedelmi trónról, helyére pedig Bethlent emeli; tudatta ezt a határozatát az erdélyi rendekkel is, meghagyván

¹ E. O. E. VI. k. 75. 1.

nekik, hogy új fejedelmet válasszanak, egyszersmind Bethlent beindította Erdélybe a fejedelmi jelvényekkel együtt.

A szultán parancsa folytán a temesvári basa is Bethlenhez csatlakozott seregével, ugyanakkor bejött más oldalról Magyar Ogli basa is Michne Radul havasalföldi és Tomsa István moldvai vajdákkal s Szeben alá vonúlt. Báthory nem tudván ellenállani, Kolozsvár felé menekült, de ide nem bocsátották be, mire Nagyváradra futott, Szkender basa pedig Kolozsvárra fejedelem választó gyűlést hirdetett, melyen letették a trónról Báthory Gábort, ki már úgy is föloldozta a rendeket az iránta való hűség alól és helyébe Bethlen Gábort választották meg 1613. október 23-án.

DR. GÖRÖG FERENCZ.